

Hankasalmen kunta, kulttuuritoimi

KULTTUURIRAITTI

Ikääntyneiden kulttuurisuunnitelma

V 2012-2013

24.2.2012

1. Johdanto	2
2. Keskeiset käsitteet	4
2.1 Ikääntyneet	4
2.2 Kulttuuri	6
2.3 Hyvinvointi	6
3. Kulttuuriin innostaminen	8
4. Kulttuurisuunnitelma –KULTTUURIRAITTI	9
4.1 Tarkoitus ja sisältö	9
4.2 Tavoitteet ja toteutus	12
4.3 Seuranta ja arviointi	15
Lähteet	16
Liite: Vapaaehtoistoiminnan käsikirja	

1. JOHDANTO

Hankasalmen kunnan strategiassa todetaan, että Hankasalmi on hyvä kunta ikääntyä. Osallisuus ja yhteisöllisyys nostetaan arvoina keskiöön. Päämäärinä ovat kuntalaisten hyvinvoinnin turvaaminen sekä innovatiiviset ja ennakkoluulottomat palveluratkaisut. Kulttuuripalveluja pidetään olennaisena osana hyvinvointia tulevaisuuden Hankasalmella. (Hankasalmen kunnan strategia 2010–2014)

Kulttuuritoiminnan lujittamiseksi on taustalla valtakunnallisesti merkittäviä tekijöitä. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä vuonna 2007 hyväksyttiin Terveyden edistämisen politiikka-ohjelma. Tämän ohjelman osana käynnistettiin Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma vuosille 2010–2014. Toimintaohjelmassa huomioidaan uuden terveydenhuoltolain velvoitus, jossa terveyden edistäminen on huomioitava kaikissa politiikoissa eri hallinnonaloilla. Ohjelmassa on myös konkreettisia toimenpide-ehdotuksia kuntien strategialinjauksiin kulttuurin ja hyvinvoinnin osalta. Hyvinvoinnin lisääminen kulttuurin keinoin on olennainen osa terveyden edistämistä. Tämä tavoite tulee sisällyttää kuntastrategiaan, jolloin se on osa budjetin valmistelua ja sisältää konkreettisia toimintatapoja kunnan toimintasuunnitelmassa. (Liikanen 2010)

Vanhuspalvelujen strategisissa linjauksissa (vuoteen 2030) Hankasalmen onnistuvan ikääntymisen turvaamiseen kuuluu mahdollisuuksien turvaaminen kulttuuritoimintaan. Sosiaalityön toiminnan painopistealueissa mainitaan yhteistyön tärkeys eri hallintokuntien välillä ja ehkäisevän työn lisääminen. Kulttuuritoimen kanssa tehty yhteistyö voi olla merkittävä lisä kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Maaseudun kulttuuriohjelmassa (2010–2014) painotetaan arkisen kulttuurin lähtevän yksittäisistä ihmisistä ja uutta luovana vuorovaikutusprosessina. Arkinen kulttuuri nähdään ensisijaisesti voimavarana, kun toimitaan kulttuurisesti kestäväällä tavalla. Kunnan yhteistyö eri toimijoiden, kuten järjestöjen, seurakunnan, muiden yhteisöjen ja yritysten kanssa, antaa mahdollisuuden erilaisen kulttuuritoiminnan tuottamiselle ja tarjoaa kuntalaisille monipuolisia vaihtoehtoja nauttia kulttuurista. Lisäksi tällä tavoin eri toimijat tulevat toisilleen tutuksi ja yhteistyö helpottuu.

Jyväskylän seudun kulttuuripalvelututkimuksen (2009) mukaan hankasalmelaisista vastaajista 2/3 piti ikääntyneiden kulttuuripalveluja tärkeinä. Ikääntyneiden harrastusmahdollisuuksiin oltiin niin ikään tyytyväisiä (67 % vastaajista). Vastaajista 62 % koki, että ikääntyvien kulttuuritarjontaa on sopivasti. Huomioitavaa on, että muissa lähikunnissa oltiin tyytyväisempiä ikääntyneiden kulttuuripalveluihin (65–89% vastaajista). Hankasalmelaisten toiveina oli kulttuuritarjonnan lisääminen mm. kulttuurimatkojen osalta. Tutuimpia kulttuuripalveluja hankasalmelaisille ovat kirjasto, teatteri, kulttuuritapahtumat ja konsertit (39–63% vastaajista käyttää palveluja). Hankasalmelle halutaan tutkimuksen mukaan elokuvatarjontaa. KulttuuriKellarissa Asemankylällä on nyt käynnistetty elokuvatoimintaa. Hankasalmelaisten mukaan paras tapa saada tietoa kulttuuritapahtumista on paikallislehti, maakuntalehti, kunnan tapahtumakalenteri ja sähköinen media. Lisäksi kuntalaiset saavat tietoa melko hyvin ilmoitustauluilta ja radiosta.

Vuoden vaihteessa 2011–2012 kulttuurisuunnitelman pohjalle haastateltiin ikääntyneitä, heidän kanssaan työskenteleviä, omaisia ja vapaaehtoistyöntekijöitä. Heiltä kysyttiin toiveita, kehittämissuhteita ja hyviä käytäntöjä tapahtumissa ja tapaamisissa eri puolilla Hankasalmea. Tärkeimmiksi kehittämiskohteiksi Hankasalmella nousi haastattelujen perusteella

- kulttuuripalveluiden koordinointi osaksi hoitoyksiköiden (palvelukeskukset, sairaala, kotihoito) arkea,
- vapaaehtoistoiminnan kehittäminen ja
- retkitoiminnan lisääminen.

Näihin osa-alueisiin on kiinnitetty huomiota ikääntyneiden kulttuurisuunnitelmatyössä. Tämä kirjallinen työ sisältää tavoitteet kulttuurisuunnitelmalle, suunnitellut toimenpiteet toteutuksineen ja arvioinnin. Tavoitteena on parantaa ikääntyneiden kulttuuripalvelujen koordinaatiota ja tiedonkulkua, tarjota työkaluja sekä tehostaa taloudellisten resurssien käyttöä.

2. KESKEISET KÄSITTEET

2.1 IKÄÄNTYNEET

Tässä yhteydessä ikääntyneellä tarkoitetaan yli 65-vuotiaita kuntalaisia. Ikääntymiseen ja vanhuuteen saatetaan liittää raihnaisuus, hauraus ja sairaus. Todellisuudessa nämä voidaan liittää vain pieneen osaan ikääntyneitä. Ikääntyneet ovat hyvin heterogeeninen joukko. Aktiivisiksi ikääntyneiksi voidaan kutsua 65+ kansalaisia, jotka käyttävät aikaansa vapaa-ajantoimintoihin, harrastuksiin ja he elävät melko samanlaista elämää kuin keski-ikäiset. Osa heistä on myös työelämässä. Virallinen vanhuuseläkeikä saavutetaan 65-vuoden iässä. Tämän päivän yli 60-vuotiaista suurin osa ovat olleet työelämässä nuoresta asti. Keski-ikäiset ja sitä nuoremmat aloittavat työelämän myöhemmin opiskelujen takia ja työura jää siksi lyhyemmäksi.

Yhteiskunnassamme on ikääntyneitä, joilla on yksinäisyyttä, eristäytyneisyyttä, sairauksia ja toiminnanrajoitteita. He saattavat olla täysin ulkopuolisen avun varassa ja sitä kautta oma elämänhallinta on kaventunut. Nämä ääripäät aktiivisesta ikääntyneestä, ulkopuolisen hoivan varassa olevaan ikääntymiseen, kertovat todella moninaisesta ikääntyneiden käsitteestä.

Fyysinen, sosiaalinen ja psyykinen vanheneminen tuovat teoreettista näkökulmaa ikääntymisen tarkasteluun. Fyysinen vanheneminen on biologisia muutoksia elimistössä eli kehon ja sen toimintojen vanhenemista. Sosiaalinen vanheneminen tarkoittaa sitä, miten vanheneva ihminen reagoi ympäristöön ja ympäristö vanhenevan ihmiseen. Tämä näkyy erilaisina muutoksina ikääntyvän arjessa, vuorovaikutuksessa yhteiskuntaan. Sosiaalinen vanheneminen liittyy myös kulttuuriin, sillä siinä määritellään ikääntyvän toiminnan muutoksia, joita tapahtuu ikääntyvälle hänen omassa kulttuuriympäristössään. Psyykinen vanheneminen käsittää erilaisia kognitiivisten toimintojen muutoksia, kuten ajattelun, oppimisen ja luovuuden saralla. (Jyrkämä 1995, Heikkinen, Lampinen ja Suutama 1999) Kaikki nämä vanhenemiseen liittyvät ulottuvuudet ovat erittäin yksilöllisiä ja niihin vaikuttavat muun muassa ikääntyvän henkilökohtaiset ominaisuudet, eletty elämä ja ympäristö.

Ikääntyneillä on oikeus päästä eläkkeelle ja saada vapaa-ajankäyttöön enemmän aikaa. Ikääntyneet ovat tulevaisuudessa myös kaiken aikaa terveempiä, maksukykyisempiä ja elävät pitkään. Yhteiskunnan on vastattava näihin muutoksiin. Sosioekonomisella asemalla on tutkimusten mukaan vaikutusta ikääntyneiden terveyteen ja hyvinvointiin. Korkeammin koulutetut, hyvässä taloudellisessa asemassa olevat ikääntyneet elävät onnellisemmin ja terveemmin kuin kouluttamattomat ja köyhemmät ikääntyneet (esim kansaneläkkeen varassa elävät). Fyysiset vanhenemismuutokset ovat väistämättömiä ikääntyessä. Nämä eivät kosketa vain 65+ kansalaisia, sillä on huomioitavaa, että luuston haurastuminen alkaa 35 ikävuoden jälkeen, lähinäkö alkaa huonontua 40 ikävuoden jälkeen, munuaisten toiminta vähenee kolmanneksen 50 ikävuoden jälkeen jne. Solut alkavat vanheta syntymän hetkellä, joten vanhenemismuutoksista puhuminen on suhteellista. Ihminen voi hyvin vaikuttaa siihen miten vanhenee ja elää. Toisaalta on huomioitava sairaudet, joiden esiintymiseen ei voi itse vaikuttaa. Vanheneminen voi olla myös luopumisen aikaa; työstä, puolisoista, muista läheisistä, elämäntyylisestä, terveydestä, toimintakyvystä.

Hyvät elintavat, mielekäs elämä ja ympäristön positiivinen vaikutus (ihmissuhteet ym) ovat myötävaikuttamassa hyvään ikääntymiseen. Suomessa 60–75-vuotiaiden toimintakyky on kohentunut ja lähes kaikki tässä ikäryhmässä olevat asuvat omissa kodeissaan itsenäisesti. Hoidon ja huolenpidon tarve kasvaa erityisesti yli 85-vuotiailla. Kaikissa ikäryhmissä olevien ikääntyneiden toimintakykyä voidaan edistää, sairauksia ehkäistä ja saada kuntoutuksella aikaan terveyttä ylläpitäviä vaikutuksia. (Terveys 2015)

2.2 KULTTUURI

Kulttuuri voidaan ymmärtää niin laajasti, että se käsittää kaikkea inhimillistä toimintaa, jossa korostuvat paikalliset tarpeet ja toiminta (Siivonen 2003). Arjen kulttuuriksi voidaan määritellä esimerkiksi yhdessä toimiminen, kuuluminen järjestöön tai osallistuminen toimintaan. Korkeakulttuuria puolestaan voi olla taiteen eri lajit, kuten musiikki, kirjallisuus ja kulttuuriperinne. Yleisesti voidaan sanoa, että taiteen laatu ei ole niinkään tärkeää, kuin toiminnan tuoma vaihtelu yksilölle (Liikanen 2003).

Kulttuurissa tärkeää on sen vaikutus sosiaaliseen pääoman, osallisuuden ja yhteisöllisyyden kartuttamiseen. Toisten ihmisten kohtaaminen kulttuurin parissa tuo myös mahdollisuuden jakaa hiljaista tietoa, joka on muutoin vaikeasti tavoiteltava. Kulttuuritapahtumien luonteeseen kuuluu, että ne saavat osallistujan mukaan ja tuottavat elämyksiä. On tärkeää, että toimintakyvyiltään erilaiset ikääntyneet pääsevät nauttimaan kulttuurista. Terveys tai muut syyt eivät saa olla esteenä, vaan kulttuuritarjontaa on tarvittaessa vietävä sinne, missä sitä halutaan nähdä tai kokea.

Kunnilla on lakiin perustuva velvollisuus taata kuntalaisille kulttuuripalveluja. Kulttuuripalvelut voivat olla eri hallinnonalojen alaisuudessa.

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 3.8.1992/728

”Kunnan tehtävänä on edistää, tukea ja järjestää kulttuuritoimintaa kunnassa. Kunnan tehtävänä on myös järjestää kunnan asukkaille mahdollisuuksia taiteen perusopetukseen sekä harrastusta tukevaan opetukseen taiteen eri aloilla.”

”Kulttuuritoiminnalla tarkoitetaan tässä laissa taiteen harjoittamista ja harrastamista, taidepalvelusten tarjontaa ja käyttöä, kotiseututyötä sekä paikallisen kulttuuriperinteen vaalimista ja edistämistä.”

2.3 HYVINVOINTI

Kokonaisvaltaisella **hyvinvoinnilla** tarkoitetaan yksilön fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä, jossa ihminen on yhteydessä elinympäristönsä kanssa. Elinympäristöön kuuluu sosiaalinen, kulttuuri- ja luontoympäristö, jossa ihminen elää. Terveyttä voidaan siten pitää voimavarana, joka mahdollistaa monipuolisen elämän sisältäen mahdollisuuden oman itsensä toteuttamiseen. Sosiaali- ja terveysministeriön

Hyvinvointi-ohjelmassa esitetään aktiiviseen ikääntymiseen ja vanhuuden turvaan tavoitteita kotihoidon ja laitoshoidon parantamiseksi ja ennen kaikkea vanhusten hoivan eettisen perustan vahvistamiseksi. Ohjelma esittää mm. että palveluasumisen ja pitkäaikaisen ylläpito-hoidon yksiköt tulee nähdä niissä asuvien ihmisten koteina, joissa hoivan ja hoidon sisältö ei muodostu pelkästään fyysisistä tarpeista, vaan myös asukkaiden henkisistä perustarpeista. Tulevaisuuden kotina ei haluta pitää laitosta. (Hyvinvointi-ohjelma 2015)

Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä on kiistattomia tutkimustuloksia. Mini-Suomi tutkimuksesta (1978–2002) tehtyjen analyysien perusteella ovat Hyyppä ym (2008) todenneet, että kulttuuritoimintaan osallistuneet elävät pitempään kuin kulttuuriin ei-osallistuneet. Samanlaisia tuloksia on saatu suomalaisesta seurantatutkimuksesta, jossa selviteltiin mm. kuolleisuuden ja vapaa-ajantoimintojen yhteyttä (Väänänen ym 2009). Musiikin positiivisista vaikutuksista aivotoimintaan on saatu tuloksia aivoinfarktiin sairastuneilla (Särkämö ym 2008) ja terveysalan henkilökunnan hyvinvointiin liittyen (Staricoff ym 2003). Laaja kirjallisuuskatsaus, sisältäen 385 tieteellistä julkaisua, osoitti useita taiteen terveysvaikutuksia. Katsauksessa kävi ilmi, että taide saa aikaan myönteisiä vaikutuksia mm. muistihäiriöitä ja kommunikointikyvyn vaikeuksia kärsiville henkilöille. (Staricoff 2004).

3. KULTTUURIIN INNOSTAMINEN

Kulttuurimuotoja on monenlaisia ja ne voidaan sisällyttää eri konteksteihin vapaasti, ilman rajoja ja vaatimuksia lokeroimisesta. Jokainen ikääntynyt kuntalainen voi löytää oman toimintatavan laajasta kirjosta. Kulttuuria voi toteuttaa muun muassa keskustelemalla, lukemalla, kirjoittamalla, laulamalla, musiikin kuuntelulla, soittamisella, käsitöiden tekemisellä, maalaamisella, nikkaroinnilla, askartelulla, leipomisella, pelaamisella, kasvien hoitamisella, valokuvia (ym taidetta) katselemalla, uskonnon avulla, luonnossa liikkumalla, liikunnalla, eläinten kanssa, eri sukupolvien välisellä yhteydellä, muistelulla. Nämä kaikki toiminnot vahvistavat omalla tavalla ikääntyvän osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja sosiaalista kanssakäymistä ympäristön kanssa.

Vapaaehtoistoiminta yksin tai yhdessä voi tuoda uuden ulottuvuuden elämään ja toiminnassa saa toteuttaa itseään. Moni ikääntynyt on löytänyt vapaaehtoistoiminnasta omaan elämäänsä sosiaalisen ja yhteisöllisyyden verkoston. Kulttuuritoimintaan kuuluu kiinteästi vapaaehtoistoiminta ja se on yhtä kiinteänä mukana kuin ammattilaisuus kulttuurin saralla.

Kulttuurin yksi keskeisistä tavoitteista on sosiokulttuurisin keinoin mahdollistaa ihmisten osallistuminen kulttuurin ja taiteen eri muotoihin. Nämä voivat olla syrjäytymisen estämistä, mukaan ottamista, välittämistä ja huomioimista, jotka ilmenevät yhteisenä tekemisenä tai jokaisen omien voimavarojen vahvistamisena. Vanhustyössä erilaisissa hoitolaitoksissa, palvelukeskuksissa sekä avo- ja päivätoiminnan puitteissa sosiokulttuuriset menetelmät ovat tulleet osaksi arkea. Päämääränä on tukea ikääntyvän toimintakykyä, itsenäistä selviytymistä arjesta sekä mielekästä ja hyvää elämää.

4. KULTTUURISUUNNITELMA – KULTTUURIRAITTI

4.1 Tarkoitus ja sisältö

Tähän kulttuurisuunnitelmaan on koottu tärkeimmät hankasalmelaisten ikääntyneiden kulttuuriset tavoitteet, toimenpiteet ja toteutusehdotelma. Vapaaehtoistoiminta on linkitettyä palvelujen kokonaisuuteen. Suunnitelma on vuoden 2012 loppuun ja vuodelle 2013. Kulttuurisuunnitelma tarkistetaan vuosittain ja tulee osaksi kunnan hyvinvointistrategiaa.

Ikääntyneillä tarkoitetaan 65+ -kuntalaisia, jotka

- asuvat kotona tai
- asuvat tehostetussa palveluasumisessa/ hoitoyksiköissä/laitoksessa

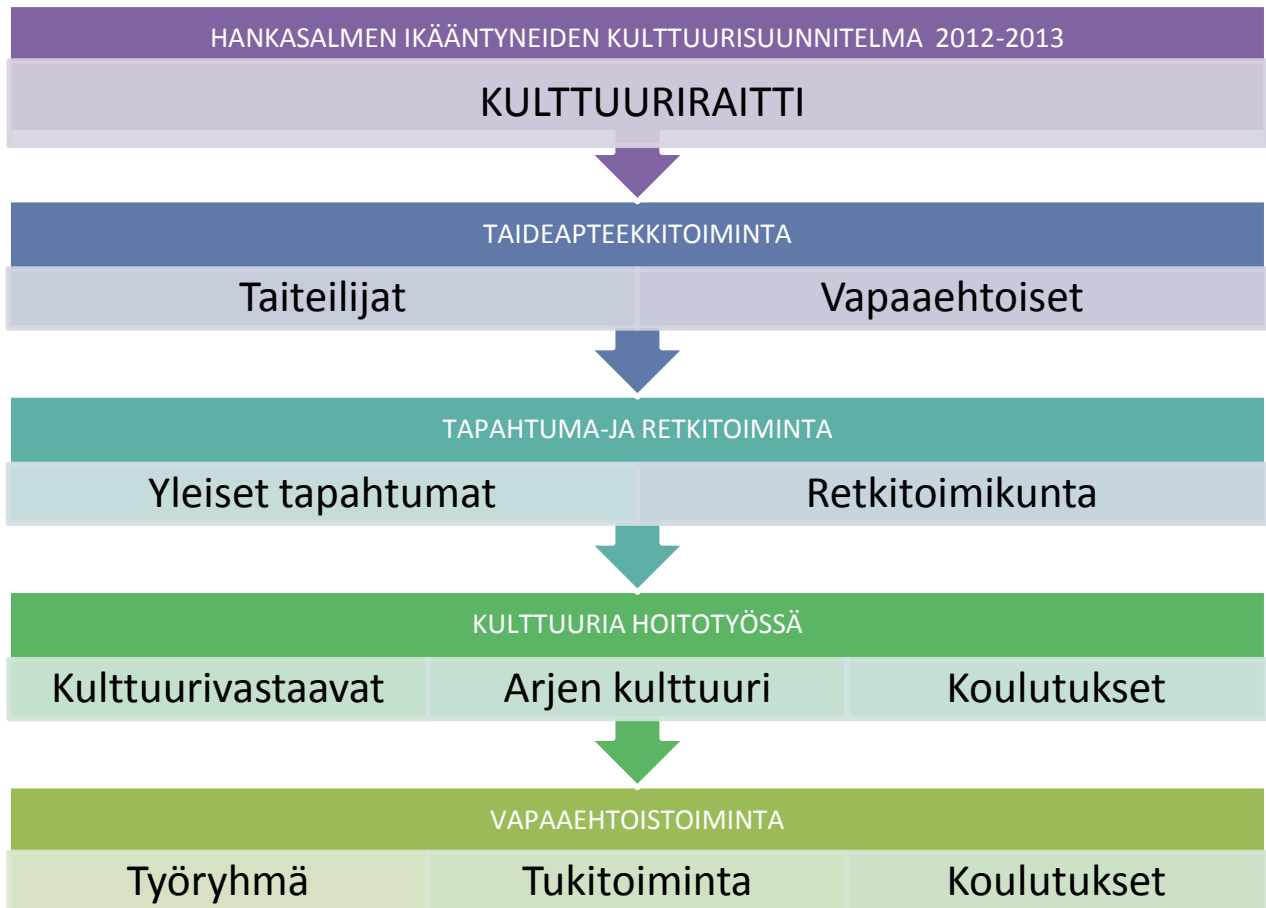
Ikääntyneiden lähitukeen kuuluvat

- Kotona asuvien tuki / läheiset
- Hoitohenkilökunta
- Vapaaehtoiset

Kulttuuritoimijoita/ kulttuurituottajia ovat

- Eri hallintokunnat: sosiaalitoimi, sivistystoimi (sis kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntatoimi, kirjasto, kansalaisopisto)
- Seurakunta
- Kolmas sektori (järjestöt, seurat, yhteisöt, muut)
- Vapaaehtoiset
- Taiteilijat

Hankasalmen ikääntyneiden kulttuurisuunnitelman pohjalta on tarkoituksena luoda ikääntyneiden **KULTTUURIRAITTI**, joka sisältää seuraavat elementit:

- **TAIDEAPTEEKKITOIMINTA**

Taideapteekki on luettelo ikääntyneiden kulttuuripalveluista. Se sisältää myös tiedot esiintyjistä ja työpajaohjaajista, joita voi tilata tai pyytää hoitolaitoksiin/palvelukeskuksiin/päiväkeskuksiin ja kerhojen tapahtumiin. Taideapteekin esiintyjä- ja työpajaohjaajaluettelo sisältää taiteilija-ammattilaisia sekä vapaaehtoisia ja harrastajia. Taideapteekki julkaistaan kaksi kertaa vuodessa (kevät ja syksy). Samalla hoitoyksiköiden käyttöön pyritään varaamaan tietty summa rahaa luettelon palveluiden tilaamiseen. Rahoitusta toimintaan pyritään saamaan myös kunnan sosiaalitoimelta. Tällainen kulttuuritoiminta virikkeineen tarjoaa ikääntyneille kuntalaisille mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen, hyvinvoinnin lisääntymiseen ja parempaan elämänlaatuun. Hankasalmen kunnan sosiaalitoimen painopistealueina ovat ennalta ehkäisevä työ ja yhteistyön lisääminen eri hallintokuntien välillä.

- **TAPAHTUMA- JA RETKITOIMINTA**

Ikääntyneiden kulttuuritarpeista nousi keskeiseksi asiaksi retkitoiminnan lisääminen. Jotta retkitoimintaa voidaan kohdentaa asianmukaisesti, niin kuntaan perustetaan retkitoimikunta, jossa on myös ikääntyneitä jäseninä. Retkitoimikunnan jäsenet valitsevat retkikohteita ja sopivat kunnan ja mm järjestöjen sekä muiden yhteisöjen yhteistyönä järjestämismuodoista. Retkien yhteyteen liitetään vapaaehtoistoiminta, jolla mahdollistetaan mm. syrjäseuduilla asuvien ikääntyvien osallistuminen retkille.

- **KULTTUURIA HOITOTYÖSSÄ**

Hankasalmen palvelukeskuksiin, sairaalaan, kotihoitoon ja seurakuntaan on nimetty loppuvuodesta 2011 kulttuurivastaavat. Vastaavien tehtäviin kuuluu mm kulttuurimyönteisen ilmapiirin ylläpitäminen omassa työyksikössä, kulttuuritoiminnan toteutumisesta huolehtiminen, mahdollistaa asiakkaitten osallistuminen toimintaan, jakaa työtehtäviä toimintaan liittyen muulle henkilöstölle sekä tehdä yhteistyötä muiden kulttuurivastaavien ja mahdollisten vapaaehtoisten kanssa.

Seurakunnan kulttuurivastaava tiedottaa seurakuntalaisille tapahtumista, huolehtii kulttuuritarjonnan ylläpitämisestä kuukausittaisilla ikääntyneiden palvelupäivillä yhteistyössä kulttuuritoimen, kansalaisopiston ja ikääntyvien yliopiston kanssa. Kaikki kulttuurivastaavat tekevät yhteistyötä kunnan kulttuuritoimen, mutta myös suoraan kulttuuritoimijoiden kanssa mm tilaamalla taideapteekin tuotteita. Kulttuurivastaavat tapaavat toisensa vähintään kaksi kertaa vuodessa kulttuurituottajan kutsusta.

- **VAPAAEHTOISTOIMINTA**

Hankasalmella on vapaaehtoistoimintaa ja sitä toteuttavat eri tahot. Toiminnan organisointi kaipaakin kehittämistä, sillä kaikki toimijat eivät ole tietoisia toisistaan ja koordinointi puuttuu. Kulttuurisuunnitelman työstövaiheessa kuntaan perustettiin pienimuotoinen vapaaehtoistoiminnan kehittämistyöryhmä, johon kuuluu jäseniä kulttuuri- ja sosiaalitoimesta, kirjastosta ja seurakunnasta. Työryhmän tehtävänä on miettiä pysyvä malli vapaaehtoistoiminnan organisoinnille. Pysyvän mallin tulisi mahdollistaa vapaaehtoistyön koordinointi, säännölliset koulutukset

vapaaehtoisille, vertaistuen mahdollisuuksia ja rahaa välittömiin kustannuksiin. Vapaaehtoistoimijoista pyritään löytämään sekä avustavaa että esiintyvää väkeä hoitolaitoksiin, kotona asuvien tueksi ja tapahtumiin. Lisäksi se tarjoaa hyvää mielekästä puuhaa ja hyvää mieltä vapaaehtoistyön tekijöille itselleen.

4.2 Tavoitteet ja toteutus

KULTTUURISUUNNITELMAN PÄÄTAVOITE

- **Kehittää ikääntyvien kulttuuritoimintaan rakenne ja luoda työkaluja ikääntyneiden kulttuuripalvelujen kehittämiseksi Hankasalmen kunnassa**

Osatavoitteet ja toteutus

- **lisätä ikääntyneiden tietoisuutta kulttuuritoiminnoista ja kohdentaa kulttuuritarjontaa tarkoituksenmukaisesti**
 - Ikääntyneille tarjotaan tietoa kulttuuripalveluista heidän osallistuessaan kerhoihin, palvelupäiviin ja muihin tapahtumiin
 - Tietoa on säännöllisesti myös paikallislehdessä, ilmoitustauluilla, sähköisessä mediassa
 - Palveluaakkosiin otetaan mukaan enemmän vapaa-ajantoimintaan ja kulttuuriin sisältyviä palveluja
 - Kulttuuritoimi järjestää vuosittain tilaisuuden (avoin foorumi), jossa kuullaan ikääntyneiden vapaa-ajantoiminnan tarpeita. Lisäksi järjestetään avoin luentotilaisuus taiteen eri lajeista.
 - Kulttuuriavustuksia kohdennetaan ikääntyneiden palvelujen osalta siten, että hakijan on osoitettava toiminnan sisällöissä kulttuuripalvelujen toteutuminen, mahdollistettava toimintaa eri toimintakykyisille ja korostettava yhteisöllisyyttä
 - Perustetaan ikääntyneistä ja heidän edustajista koostuva retkitoimikunta valitsemaan retkikohteita

- Eri Hankasalmen kylille valitaan kummitaiteilijat, jotka ovat mm taideapteekin kautta tulleita esiintyjä/työpajavetäjiä, esiintyjät voivat kiertää ikääntyneiden luona erilaisissa tapahtumissa
- Kannustetaan kuntalaisia kulttuurikaveri-toimintaan, jossa kulttuurin osallistuva ottaa mukaansa ikääntyneen toimintaan

Toteuttajat: Kunta, seurakunta, järjestöt, kuntalaiset, vapaaehtoiset

- **mahdollistaa yhteistyö eri kulttuuria tuottavien toimijoiden välillä**

- Järjestetään tapahtuma, jossa on eri kulttuuritoimijoita esiintyjinä ja heille luodaan mahdollisuus verkostoitua
- Eri kulttuuria tuottavat henkilöt pitävät erilaista virkistystoimintaa työpareina
- Kulttuurivastaavat hoitoyksiköissä tilaavat taideapteekista kulttuuripalveluja
- Käytetään hyödyksi yhteistyön tiivistämisessä ammattikorkeakoulun (JAMK, Humak) opiskelijoiden projektiopintoja (hoitotyö, viestintä, kulttuuri)

Toteuttajat: Kunta, järjestöt, seurakunta, muut yhteisöt, vapaaehtoiset taiteilijat

- **luoda hoitoyksiköiden henkilökunnalle työkaluja hoitotyöhön kulttuuritoiminnasta**

- Hoitohenkilöstölle vuosittaiset koulutukset, joissa aiheina kulttuuri hoitotyön osana -"Luovat menetelmät vanhustyössä" ja "lääkkeetön hoito" vähintään kaksi kertaa vuodessa. Yhteistyökumppanina ammattikorkeakoulu ja Jyväskylän kulttuuritoimen Osaattori-Hanke
- Hoitoyhteisöissä on käytössä ilmoitustaululla viikkokalenteri, josta kaikki kävijät voivat nähdä viikon kulttuuritarjonnan
- Kulttuurivastaava tai vastaavan sijainen ottaa hoitoyhteisöissä vastaan vierailevat taiteilijat ja vapaaehtoiset (vastaava huolehtii koko tapahtuman ajan toiminnan organisoinnista)

- Arjen kulttuurin huomioiminen hoitotyön yhteydessä: esim. lukeminen, laulaminen, soittaminen, hierominen, passiivinen liikeharjoittelu, muistelu, keskustelu. Kulttuuritapahtumista keskustellaan myös ennen ja jälkeen ikääntyneiden kanssa
- Pienimuotoisia kulttuuriesiintymisiä järjestetään mahdollisuuksien mukaan myös asukkaiden huoneissa (huomioidaan yksilöllisyys ja asukkaan toimintakyky)
- Hoitopalvelujen piiriin tulevilta ikääntyneiltä kartoitetaan Hoito- ja palvelusuunnitelmassa (HOPASU) kulttuuriset tarpeet ja odotukset (niitä pyritään toteuttamaan ja pitämään yllä ikääntyneen arjessa mahdollisuuksien mukaan)
- Jatkossa myös ikääntyvien parissa toimiville taiteilijoille ohjausta ikääntyneiden ja heitä hoitavien yhteisöjen tuntemiseen

Toteuttajat: Kunta, hoitohenkilöstö, ulkopuoliset kouluttajat (oppilaitosyhteistyö), järjestöt, vapaaehtoiset

- **tukea ikääntyvien vapaa-ajanpalvelujen saantia vapaaehtoistoiminnalla**

- Vapaaehtoistoiminnan kehittämistyöryhmän käynnistäminen (jäsenenä kunnan eri hallinnon alat mm. sosiaali- ja sivistystoimi, kirjasto, seurakunta, kolmas sektori)
- Vapaaehtoistoiminnan yhdyshenkilöiksi nimetään vähintään kaksi henkilöä
- Vapaaehtoisille järjestetään koulutusta tarpeen mukaan vähintään kaksi kertaa vuodessa (keväällä ja syksyllä). Vapaaehtoiset käyvät vähintään peruskurssin.
- Hankasalmen lukiolaisille (2. ja 3. lk) tarjotaan kurssitarjontaan vapaaehtoistoiminnan peruskurssia (kysynnän mukaan toteutuu lukuvuonna 2012–2013)
- Sukupolvien välinen yhteistyö vahvistuu (MLL:n Hankasalmen perhekahvilassa kylämummi ja -vaarivierailuja, päiväkotilapset ja koulujen oppilaat vierailevat ikääntyneiden hoitoyksiköissä)

- Kunnassa työllistetään toimintaan soveltuva työtön henkilö vapaa-ajantoiminnan/viriketoiminnan kiertäväksi ohjaajaksi palvelukeskuksiin, sairaalaan ja vanhaintukiyhdistyksen vanhusten taloihin
- Vapaaehtoistoimijan vastaanottajataho (yksityinen henkilö, hoitoyksikkö, muu) on tietoinen vapaaehtoistoiminnan edellytyksistä, säännöistä ja sopimuksista. Liitteenä Vapaaehtoistoiminnan käsikirja

Toteuttajat: Kunta, järjestöt, seurakunta, vapaaehtoiset, kuntalaiset

4.3 Seuranta ja arviointi

Hankasalmen kunnan ikääntyneiden kulttuurisuunnitelman toteutumista seurataan kuntatasolta yksilötasolle ulottuvalla järjestelmällä.

- Arvioidaan kulttuurisuunnitelman sisältöjä vuosittain eri tahojen kanssa (yhteistyökumppanit)
- Seurataan kuinka budjetin tekovaiheessa ikääntyneiden kulttuuripalvelut on huomioitu ja millä tavoin kunta toteuttaa suunnitelmaa
- Keskustellaan ikääntyneiden kanssa heidän omissa foorumeissa, vähintään kerran vuodessa
- Lautakuntien iltakouluissa käsitellään toteutumista ja jatkosuunnitelmaa
- Tehdään kysely ikääntyneille ja hoitohenkilöstölle tarpeista ja kehittämisestä
- Otetaan vanhusneuvostolta lausuntoja ja kommentteja suunnitelman toteutumisesta
- Hyödynnetään oppilaitos- ja opiskelijayhteistyötä kulttuurisuunnitelman päivitystyössä (Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylän yliopisto, Itä-Suomen yliopisto)
- Jyväskylän seudun kulttuuripalvelujen kyselyssä seurataan ikääntyvien kulttuuripalvelujen kehittymistä (kuntalaisten mielipiteet tulevat esille) ja verrataan aikaisempiin tuloksiin

Lähteet:

Hankasalmen kunnan strategia 2010–2014, Hankasalmen kunta

Heikkinen, E. & Lampinen, P. & Suutama, T. (toim.) 1999. Kohorttiero 65–69-vuotiaiden henkilöiden toimintakyvyssä, terveydessä ja harrastustoiminnoissa. Helsinki: KELA. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 47.

Hyypä M.T, Mäki J, Alanen E, Impivaara O, Aromaa A. 2008. A long-term stability of social participation. *Social Indicators Research* 2008;88:389-396.

Jyrkämä J. »Rauhaisesti alas illan lepoon»? Tutkimus vanhenemisen sosiaalisuudesta neljässä paikallisyhteisössä. *Acta Universitatis Tamperensis ser A vol. 449*. Tampere: Tampereen yliopisto, 1995

Jyväskylän seudun kulttuuripalvelututkimus 2009. Tietoykkönen Oy

Liikanen, H-L. 2003. Taide kohtaa elämän – Arts in Hospital.hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa. Helsinki: Otava

Liikanen, H-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1

Maaseudun kulttuuriohjelma 2010–2014. Luovien vastakohtaisuuksien maaseutu. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2010

Siivonen, K. 2003. Mikä on kulttuurisesti kestävä? Kulttuuri arkisena vuorovaikutuksena ja matkailutuotteena. *Kulttuurin tutkimus* 20/2003.

Staricoff, R., Duncan J. & Wright, M. (2003). A Study of the Effects of Visual and Performing Arts in Health Care. Chelsea and Westminster Hospital.

Staricoff R. 2004, Arts in Health: a review of the medical literature. Research report 36. Arts Council of England.

Särkämö T, Tervaniemi M, LKaitinen S, Forsblom A, Soinila S, Mikkonen M, Autti T, Silvennoinen H.M, Erkkilä L, Laine M, Peretz I, Hietanen M. 2008. Music listening enhances cognitive recovery and mood after middle cerebral artery stroke. *Brain* 2008;131(3):866-876

Terveyden edistämisen politiikkaohjelma 2007. <http://www.valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/politiikkaohjelmat-2007-2011/terveys/ohjelman-sisaeltoe/fi.pdf>. Luettu 29.1.2012

Terveys 2015 –Kansanterveysohjelma. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Julkaisuja 2011:4

Vanhuspalvelujen strategiset linjaukset vuoteen 2030, Hankasalmen kunta

Väänänen A, Murray M, Koskinen A, Vanheta J, Kouvonen A, Kivimäki M. 2009. Engagement on cultural activities and cause-specific mortality: Prospective cohort study. *Preventive Medicine* 2009;49(2-3):142-7.

Haastattelut, keskustelut, kehittämistapaamiset Hankasalmen kuntalaisten, kunnan luottamushenkilöiden, virkamiesten ja hoitohenkilöstön kanssa 9/2011-2/2012